

Työ- ja elinkeinoministeriö
kirjaamo@tem.fi
paivi.lahtinen@tem.fi

LAUSUNTO 26.8.2016

Viite: lausuntopyyntöne, TEM/1420/03.01.01/2016

FINNWATCH RY:N LAUSUNTO

Finnwatch kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto kirjanpitolain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta, joka sisältää lakiehdotuksen muuta kuin taloudellista raportointia koskevan direktiivin (direktiivi 2014/95/EU, jäljempänä "direktiivi") täytäntöönpanemiseksi Suomessa. Lakiuudistus on merkittävä, sillä se sisältää ensimmäistä kertaa suurimpia yrityksiä sitovan yritysvastuuta koskevan raportointivelvoitteen. Finnwatch esittää luonnosteltuun hallituksen esitykseen parannusehdotuksia (lisäykset keltaisella pohjalla, poistettavat tekstit yliviivattu¹), jotta raportointi toteuttaisi tehokkaasti sen tavoitteen yritystoiminnan läpinäkyvyydestä ja yhteiskunta- ja yritysvastuun edistämisestä.

Lakiuudistuksen tarkoitus ja tavoitteet (yleisperustelut)

Luonnostellun hallituksen esityksen yleisperusteluissa toistetaan direktiivin johdanto-osassa mainitut raportoinnin tavoitteet sidosryhmien luottamuksen lisäämisestä, kestävästä maailmantaloudesta, sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja ympäristönsuojelusta sekä raportoinnin tehtävä ohjata yritysten vaikutusta yhteiskuntaan. Nämä direktiivin johdanto-osan selitykset ovat liian suppeat ja yleistasoiset ja niiden perusteella yritysvastuuraportoinnin tarkoitus ja sisältövaatimukset eivät tule riittävän selkeästi ilmaistuksi lakiehdotuksessa.

Yritysten ihmisoikeusvaikutusten osalta hallituksen esityksen yleisperusteluissa tulee tuoda esiin, että:

Muita kuin taloudellisia tietoja koskeva raportointi on väline toteuttaa valtioiden velvollisuutta suojella ihmisoikeuksia ja yritysten vastuuta kunnioittaa ihmisoikeuksia.

¹ Lainkohdan tai perusteluiden poistamista tai muuttamista koskeva suositus on voitu myös alleviivata ilman, että kyseinen lainkohta tai sen perustelu olisi siteerattuna ja yliviivattuna lausunnossa.

Nämä velvoitteet ja vastuut on täsmennetty YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskeissa ohjaavissa periaatteissa, joiden toimeenpanoon Suomi on sitoutunut. Periaatteet perustuvat vakiintuneisiin kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja ne on muotoiltu laaja-alaisesti eri sidosryhmiä kuullen ja heijastavat näin universaalia yhteisymmärrystä siitä, mitä yritysten vastuu ihmisoikeuksista globaalitaloudessa merkitsee.

Direktiivissä ja lain perusteluissa viitataan kyllä periaatteisiin, mutta varsin löyhästi. Lain yleisperusteluissa on syytä avata niiden sisältöä esimerkiksi seuraavasti:

Yhdistyneiden kansakuntien yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden mukaan valtioiden on ihmisoikeuksien suojeluvollisuuden noudattamiseksi kannustettava ja tarvittaessa vaadittava yrityksiä kertomaan, miten ne toimivat ihmisoikeusvaikutuksiensa suhteen. Periaatteiden mukaan yritysten on "tiedettävä ja osoitettava" kunnioittavansa ihmisoikeuksia. Ihmisoikeusvaikutusten arviointi ja raportointi ovat ne prosessit, joiden kautta yritykset voivat tulla tietoiseksi ihmisoikeusriskeistään ja näin voivat välttää aiheuttamasta kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia toimintansa seurauksena tai osallistumasta tällaisten vaikutusten aiheuttamiseen sekä puuttua niihin ja lieventää niitä.

Yleisperusteluissa on syytä myös avata se, mitkä ovat yrityksen sidosryhmät, joiden luottamusta raportoinnin on tarkoitus lisätä:

Muita kuin taloudellisia tietoja koskevan raportoinnin tarkoitus on tuottaa tietoa kirjanpitovelvollisena olevan yrityksen kaikille sidosryhmille, jotta nämä voivat seurata yritystoiminnan vaikutuksia ja saattaa tarvittaessa yritykset ja poliittiset päättäjät vastuuseen yritystoiminnan negatiivisista seurauksista. Yrityksen sidosryhmiä ovat kaikki yksilöt, ryhmät ja yhteisöt, joihin yrityksen toiminta voi vaikuttaa tai jotka omalla toiminnallaan voivat vaikuttaa yrityksen toimintaan. Näitä ovat yrityksen omistajien ja sijoittajien lisäksi muun muassa työntekijät, kuluttajat, paikallisyhteisöt, päättäjät, media, ihmisoikeuspuolustajat ja kansalaisjärjestöt.

Soveltamisala: raportointiin velvoitettavat yhtiöt (kirjanpitolain 3 luvun 1 b §:n 1 momentti)

Esitysluonnoksessa raportointivelvoite ehdotetaan koskemaan direktiivin tavoin vain suuria yleisen edun kannalta merkittäviä yhtiöitä (pörssilistatut yhtiöt, luottolaitokset, vakuutusyhtiöt), joiden henkilömäärä ylittää 500 henkeä. Direktiivin säätämistä edeltäneen arvion mukaan näin korkealle asetettu soveltamiskynnys asettaisi raportointivaatimuksen vain noin 6 000 EU:n alueella toimivaan yritykseen.² Tämä on pieni määrä, sillä unionissa toimii

2 D. P. Kindermann, 2015, The Struggle Over the EU Non-Financial Disclosure Directive, saatavilla osoitteessa: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2614983

noin 42 000 suureksi luokiteltavaa yritystä.³

Direktiivi ei kuitenkaan estä jäsenvaltioita vaatimasta ei-taloudellisten tietojen julkistamista myös muilta yrityksiltä kuin direktiivissä on säädetty.⁴

Finnwatch esittää, että soveltamisalaa laajennetaan Suomessa koskemaan vähintään kaikkia listaamattomia ja listattuja yrityksiä, jotka määritetään kirjanpitolaissa (KPL) suuryrityksiksi:

*Kirjanpitolain 3 luvun 1 b §. Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen **Suuryritysten** selvitys muista kuin taloudellisista tiedoista. Tämän lain 1 luvun **9-4 c §:ssä** tarkoitetun suuren kirjanpitovelvollisen **suuryrityksen**, jonka palveluksessa tilikauden aikana olleiden henkilöiden lukumäärä ylittää tilinpäätöspäivänä keskimäärin 250 henkilöä, on sisällytettävä toimintakertomukseen muita kuin taloudellisia tietoja koskeva selvitys.*

Kirjanpitolain määritelmä perustuu tilinpäätösdirektiiviin (2013/34/EU), jossa yksi kolmesta suuren yrityksen määritelmän raja-arvosta on yli 250 hengen työntekijämäärä. Kirjanpitolain 1 luvun 4 c §:ssä tarkoitetut yritykset ovat Suomen mittakaavassa suuria yrityksiä, joiden yritystoimintaan voi liittyä merkittäviä rajat ylittäviä ihmisoikeus- ja muita riskejä ja vaikutuksia erityisesti kehittyvissä maissa.⁵ Toisaalta yrityksen koko ylipäänsä ei ole ratkaiseva tekijä vaikutusten suhteen, vaan vaikutusarviointiin vaikuttaa ennen kaikkea yrityksen liiketoiminnan luonne ja tapa sekä asema arvoketjussa. Vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia koskee kaikkia yrityksiä niiden koosta ja toimialasta riippumatta – jo tästä syystä sitovaa raportointivelvoitetta ei tule kohdentaa vain harvoille suuryrityksille. Muita kuin taloudellisia tietoja koskeva raportointivelvoite on joustava sillä tavoin, että raportoinnin laajuus ja yksityiskohtaisuus riippuu yrityksen asianmukaisesti arvioimista potentiaalisista ihmisoikeus- ja muista vaikutuksista. Direktiivistä johtuvat raportointivelvoitteet eivät siten aiheuta niille yrityksille turhaa hallinnollista taakkaa, jotka ovat asianmukaisesti arvioineet ja perustelleet raportissa, ettei niillä ole merkittäviä ihmisoikeusvaikutuksia.

Yrityksen ihmisoikeus- tai ympäristöriskien ja vaikutusten kannalta ei ole mitään merkitystä sillä, onko yhtiö listattu pörssiin vai ei. Esimerkiksi päivittäistavarakaupan alalla Kesko on pörssi-yhtiö, mutta S-ryhmä ei. Yhtiöt toimivat samalla toimialalla, samoissa maissa ja niiden yritystoimintaan liittyvät riskit ja vaikutukset ovat samanlaiset. On mielivaltaista tällä

3 Euroopan komissio 2011, Yritysten yhteiskuntavastuuta koskeva uudistettu EU:n strategia vuosiksi 2011-2014, saatavilla osoitteesta: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0681&from=EN>

4 Direktiivin johdanto-osan 14 kappale

5 Tanskassa direktiivi pannaan täytäntöön porrastetusti siten, että raportointivelvoite koskee vuodesta 2016 alkaen direktiivin asettaman vähimmäissoveltamisalan mukaisia yhtiöitä (yli 500 hengen pörssi-yhtiöt) ja valtionyhtiöitä (yhteensä 50 yhtiötä) ja vuodesta 2018 alkaen kaikkia suuria yli 250 hengen yhtiöitä (yhteensä 1050 yhtiötä).

perusteella säättää Keskolle muita kuin taloudellisia tietoja koskeva raportointivelvoite ja olla säätämättä sitä S-ryhmälle.

Lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa voidaan yllämainittuun pohjautuen todeta seuraavaa:

Direktiivin (2014/95/EU) mukaan muiden kuin taloudellisten tietojen julkistamista koskevien vaatimusten soveltamisala olisi määriteltävä suhteessa keskimääräiseen työntekijämäärään, taseen loppusummaan ja nettoliikevaihtoon. Pienet ja keskisuurat yritykset olisi vapautettava lisävaatimusten soveltamisesta, ja velvoitetta julkistaa muita kuin taloudellisia tietoja koskeva selvitys olisi sovellettava vain suuriin yrityksiin, jotka ovat yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä, ja yleisen edun kannalta merkittäviin yhteisöihin, jotka ovat suuren konsernin emoyrityksiä, ja molemmissa tapauksissa niiden työntekijämäärän olisi oltava keskimäärin yli 500, konsernien osalta yhteenlaskettuna. Tämä ei saisi estää jäsenvaltioita vaatimasta muiden kuin taloudellisten tietojen julkistamista muilta yrityksiltä tai konserneilta kuin tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluvilta yrityksiltä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muita kuin taloudellisia tietoja koskevan selvitysvelvoitteen asettamista kirjanpitolain 4 c §:ssä tarkoitetuille suuryrityksille. Lain systematiikan kannalta on yksinkertaisinta ja loogisinta soveltaa kirjanpitolain 1 luvun 4 c §:n ja tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) suuryrityksen määritelmää. Muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskeva korotettu soveltamiskynnys tarpeettomasti monimutkaistaisi eri yritysluokkien ja niihin liitettyjen velvoitteiden ja sääntelyn rakennetta. Kirjanpitolain 1 luvun 4 c §:ssä tarkoitettujen yritysten toiminnalla voi olla merkittäviä rajat ylittäviä vaikutuksia. Yrityksen ihmisoikeus- tai ympäristöriskien ja muiden riskien ja vaikutusten kannalta ei ole merkitystä sillä, onko yhtiö listattu pörssiin vai ei, mistä syystä soveltamisala ehdotetaan koskemaan myös muita kuin kirjanpitolain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä.

Muita kuin taloudellisia tietoja koskevan selvityksen antaminen toimintakertomuksessa (KPL 3 luvun 1 b §:n 2 momentti)

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että ei-taloudellisia tietoja koskeva selvitys voidaan antaa joko osana toimintakertomusta tai siitä erillisenä selvityksenä.

Finnwatch katsoo, että raporttien saatavuuden ja vertailtavuuden kannalta paras ratkaisu olisi, että kaikki yritykset velvoitettaisiin antamaan tiedot samassa asiakirjassa, tässä tapauksessa toimintakertomuksessa. Lakiehdotusluonnoksessa ei perustella sitä, miksi yrityksille on haluttu antaa mahdollisuus antaa selvitys toimintakertomuksen sijaan myös missä tahansa muussa asiakirjassa. Tästä syystä Finnwatch suosittaa, että ehdotettu kirjanpitolain 3 luvun 1 b §:n 2 momentti poistetaan kokonaisuudessaan.

Muita kuin taloudellisia tietoja koskevan selvityksen sisältö (KPL 3 luvun 1 b §:n 3 momentti):

1 kohta: kuvaus liiketoimintamallista

Esitysluonnoksen yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan yrityksen ei tarvitse antaa yksityiskohtaista tietoa liiketoimintamallista, jos tiedon antaminen saattaisi vaarantaa yhtiön kilpailukykyä. Direktiivissä ei ole vastaavaa selitystä.

Finnwatch katsoo, että yllämainittu selitys yksityiskohtaisissa perusteluissa on tarpeeton ja se pitää poistaa tai vähintään muuttaa. Kyseinen maininta voi kannustaa yrityksiä supistamaan vaadittujen tietojen raportointia varsinkin kun yrityksiä ei edellytetä perustelemaan rajoittamista. Ylipäänsä kilpailukyky ei ole kestävä eikä juridisesti täsmällisesti määritetty peruste rajoittaa yritysten vastuuta kunnioittaa ihmisoikeuksia ja tähän sisältyviä riittävän huolellisuuden prosesseja raportointivaatimuksiin – ihmisoikeudet eivät ole alisteisia kilpailunäkökohdille. Korkeintaan voidaan puhua liikesalaisuuksista.

Lainkohdan (KPL 3 luvun 1 b §:n 3 momentin 1 kohta) yksityiskohtaisissa perusteluissa voidaan todeta, että:

Pykälän 3 momentissa käydään läpi selvityksen sisältö. Lyhyt kuvaus yhteisön liiketoimintamallista on ensimmäisenä luettelossa. Kirjanpitovelvollisen ei siten tarvitse antaa yksityiskohtaista tietoa liiketoimintamallista, jonka tiedon antaminen saattaisi merkittävästi vaarantaa yhteisön-kilpailukykyä liikesalaisuuksia. Kirjanpitovelvollisen tulee kuvata sen arvoketjujen rakennetta ja sen asemaa niissä ja antaa muun muassa vastaus siihen, miten 1 momentissa mainitut seikat on huomioitu ja integroitu osaksi sen liiketoimintastrategiaa ja yritystoiminnan arvonmuodostusta.

2 kohta: toimintaperiaatteet ja due diligence

Esitysluonnoksen mukaan selvitykseen tulee sisältyä tiedot ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja muihin asiakokonaisuuksiin liittyvistä toimintaperiaatteista mukaan lukien näihin liittyvät riittävän huolellisuuden turvaavat prosessit. Esitysluonnoksen yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan näillä due diligence -prosesseilla tarkoitetaan esimerkiksi alihankkijoiden valinnassa käytettäviä prosesseja.

Finnwatch katsoo, että sekä direktiivi että hallituksen esityksen luonnoksen perustelut ovat nykyisellään liian niukat, jotta yritykset voisivat ymmärtää ihmisoikeuksia koskevan huolellisuusvelvoitteen (due diligence) sisällön ja osaisivat sen perusteella raportoida olennaiset tiedot. Yksityiskohtaisissa perusteluissa tulee kertoa huolellisuusvelvoitteen perusperiaatteet, jotka ovat samat kaikille yhtiöille niiden koosta, toiminnan luonteesta ja toimialasta

riippumatta. Erityisesti ihmisoikeuksien mutta myös ympäristö- ja muiden näkökohtien osalta lainkohdan (KPL 3 luvun 1 b §:n 3 momentin 2 kohta) yksityiskohtaisissa perusteluissa kannattaa tukeutua erityisesti YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaaviin periaatteisiin esimerkiksi seuraavasti:

Due diligencen osalta kirjanpitovelvollisen tulee kertoa miten se arvioi ennakkoon, ehkäisee ja lieventää 1 momentissa mainittuihin asiakokonaisuuksiin liittyviä kirjanpitovelvollisen yritystoiminnan kielteisiä vaikutuksia, miten kirjanpitovelvollinen niihin puuttuu ja minkälaisilla menettelyillä kirjanpitovelvollinen pyrkii korjaamaan kaikki kielteiset yritystoimintansa vaikutukset, jotka se on aiheuttanut tai joiden aiheuttamisessa se on ollut osallisena.

Ihmisoikeus- ja muiden riskien arvioinnissa ja huolellisuusvelvoitteessa on kyse myös paljon enemmän kuin pelkästä alihankkijoiden valinnasta. Ensisijainen keino on vaikuttaa alihankkijoiden ja muiden liiketoimintakumppanien ja arvoketjun toimijoiden toimintaan tuotantoketjun alkupäässä kielteisten vaikutusten estämiseksi, niihin puuttumiseksi ja niiden korjaamiseksi.⁶ Lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi siten hyvä esittää laajempi esimerkkiluettelo siitä, mitä toimia due diligence -prosessit pitävät sisällään. Ainakin perusteluissa on syytä todeta seuraavaa:

Riittävän huolellisuuden turvaavilla prosesseilla tarkoitetaan esimerkiksi merkittävimpiä riskejä ennalta ehkäiseviä toimia, ostokäytäntöjen arviointia, auditointeja, liiketoimintakumppanien valintaa ja sitouttamista riittävän huolellisuuden prosesseihin sopimusehdoin ja suunnitelmaan pohjautuvia toimia vaikuttaa kirjanpitovelvollisen osallisuuden mukaisesti kielteisten vaikutusten korjaamiseen vuoropuhelussa liiketoimintakumppanien kanssa.

Yrityksen on myös hyvä lyhyesti selvittää toimintaperiaatteiden laadintaprosessia ja miten ne on integroitu sen toimintaan:

Kirjanpitovelvollisen tulee lyhyesti selvittää, miksi se on valinnut tietyt toimintaperiaatteet ja prosessit, mitkä ovat niiden keskeiset tavoitteet ja miten ne liittyvät tunnistettuihin riskeihin ja vaikutuksiin. Kirjanpitovelvollisen tulee kertoa, onko se kuullut toimintaperiaatteiden laatimisessa sen identifioimia sidosryhmiä. Lisäksi kirjanpitovelvollisen tulee kertoa, miten se varmistaa, että toimintaperiaatteet on integroitu osaksi sen toimintaa siten, että niitä noudatetaan koko yritysorganisaatiossa (yrityksen eri osastot, tytäryhtiöt, toimipaikat ja tuotantolaitokset) ja sen keskeisten liiketoimintakumppanien ja arvoketjun toimijoiden toiminnassa, ja miten toimintaperiaatteiden noudattamista valvotaan.

6 Yrityksen ei esimerkiksi tule välittömästi lopettaa tilauksia ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneeltä tehtaalta, vaan käyttää vaikutusvaltaansa tilanteen korjaamiseksi tuotantoketjun alkupäässä.

Tarkempien mittapuiden ja ohjeistusten osalta hallituksen esityksen perusteluissa voidaan viitata YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskeviin ohjaaviin periaatteisiin ja OECD:n ohjeistukseen monikansallisille yrityksille.

3 kohta: toimintaperiaatteiden noudattamisen tulokset

Esitysluonnoksen mukaan selvityksessä on myös mainittava, millaisia tuloksia toimintaperiaatteita noudattamalla on tilikauden aikana saavutettu.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa (KPL 3 luvun 1 b §:n 3 momentin 3 kohdan sekä myös 4 ja 5 kohtien osalta) on syytä selventää, että:

Kuvattavien tulosten, merkittävimpien riskien ja tärkeimpien muiden kuin taloudellisten tulosindikaattorien tulee liittyä 1 momentissa mainittuihin asiakokonaisuuksiin liittyviin riskeihin, eikä yritykseen itseensä kohdistuviin vaikutuksiin, kuten liiketoimintaan tai kannattavuuteen. Tulosten osalta kirjanpitovelvollisen tulee esimerkiksi selvittää, millä tavoin se on puuttunut havaittuihin kielteisiin vaikutuksiin.

Tulosten kuvaamiselle tulisi lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa antaa myös mittapuita, esimerkiksi:

Tulokset tulee kytkeä 5 kohdassa tarkoitettuihin tulosindikaattoreihin ja esittää konkreettisesti siten, että niiden totuudenmukaisuus voidaan varmentaa.

4 kohta: merkittävimmät riskit

Positiivisten tuloksien lisäksi yhtiön tulee kertoa sen toimintaan liittyvistä negatiivisista vaikutuksista eli merkittävimmistä riskeistä.

Lainkohdan (KPL 3 luvun 1 b §:n 3 momentin 4 kohta) yksityiskohtaisissa perusteluissa tulee selventää, että:

Merkittävimmillä riskeillä tarkoitetaan yrityksen liiketoiminnan ihmisiin, ympäristöön ja yhteiskuntaan kohdistuvia (ei yritykseen ja sen liiketoimintaan kohdistuvia) vakavimpia, jo toteutuneita ja potentiaalisia negatiivisia vaikutuksia. Riskin vakavuutta arvioitaessa merkitystä on negatiivisen vaikutuksen laadulla, laaja-alaisuudella ja korjattavuudella. Raportoitavat riskit kattavat kaikkiin arvoketjun toimijoihin liittyvät riskit. Kyse on siten kaikista merkittävistä kielteisistä vaikutuksista, joita yritys voi aiheuttaa tai joihin yritys voi olla osallisena toimintansa seurauksena tai jotka voivat liittyä suoraan sen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin yrityksen liiketoimintasuhteiden vuoksi. Riskit voivat muuttua ajan kuluessa, kun yrityksen toiminta ja toimintaolosuhteet

muuttuvat.

Lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa tulee selventää, että

Kirjanpitovelvollisen tulee selvittää, miten merkittävimmät riskit ja vaikutukset on tunnistettu ja määritelty ja onko prosessissa kuultu sidosryhmiä. Raportointia ei saa rajoittaa vain niihin haittavaikutuksiin, joihin kirjanpitovelvollinen pyrkii parhaillaan puuttumaan. Kirjanpitovelvollisen on siten raportoitava myös niistä väitetyistä kirjanpitovelvollisen toimintaan liitetyistä haittavaikutuksista, jotka on tunnistettu sen sidosryhmien toimesta vaikka kirjanpitovelvollinen ei katsoisi itse olevansa niistä vastuussa.

Lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa on myös selvennettävä, että:

Kirjanpitovelvollisen tulee kertoa, miten se oli osallinen kielteiseen ihmisoikeusvaikutukseen ja miten se on pyrkinyt puuttumaan tilanteeseen ja jatkossa pyrkii estämään negatiivisen vaikutuksen aiheutumisen. Riskien laajuutta ja vakavuutta tulee kuvata myös määrällisin kriteerein, ja merkittävimmät riskit tulee liittää 5 kohdan mukaisiin muihin kuin taloudellisiin tulosindikaattoreihin.

5 kohta: tärkeimmät muut kuin taloudelliset tulosindikaattorit

Esitysluonnoksen mukaan kirjanpitovelvollisen on esitettävä liiketoimintansa kannalta tärkeimmät muut kuin taloudelliset indikaattorit.

Jotta yrityksen selvitys ei jäisi pintapuoliseksi, lainkohdan (KPL 3 luvun 1 b §:n 3 momentin 5 kohta) yksityiskohtaisia perusteluita on syytä täsmentää:

Tulosindikaattoreiden tulee mitata yrityksen ihmisoikeuksia ja ympäristökysymyksiä ja muita 1 momentissa tarkoitettuja asiakokonaisuuksia koskevien riskinhallintakeinojen tehokkuutta. Kirjanpitovelvollisen tulee lähtökohtaisesti noudattaa mahdollisia toimialansa vakiintuneita ja hyviksi katsottuja standardeja. Raportissa kirjanpitovelvollisen tulee selostaa, miksi se on valinnut esittämänsä indikaattorit, ja tehdä arvio siitä, mahdollistavatko kyseiset indikaattorit sen yhteiskuntavastuuta koskevien toimintaperiaatteiden (due diligence mukaan lukien) noudattamisesta seuranneiden tulosten tehokkaan mittaamisen ja varmentamisen ajan mittaan koko sen arvoketjun osalta. Raportissa kirjanpitovelvollisen on kerrottava tulosindikaattorien puutteet ja miten se aikoo kehittää yhteiskuntavastuuta koskevien toimiansa tuloksellisuuden mittaamista havaitsemiensa puutteiden pohjalta.

lisäkohta: keskeiset alihankkijat ja tavarantoimittajat

Finnwatch katsoo, että suuret yhtiöt tulee Suomessa lisäksi velvoittaa

kertomaan riskiarvioinnin kautta identifioimiansa sen yritystoiminnan vaikutusten kannalta olennaiset tavarantoimittajat ja alihankkijat. Lakiehdotusluonnos ja direktiivi eivät sisällä kyseistä vaatimusta, mitä voidaan pitää merkittävänä puutteena. Tällä hetkellä jotkin suuret yritykset ilmoittavat keskeiset alihankkijansa ja tavarantoimittajansa vapaaehtoisesti.

Globaalissa hankintaketjussa toimivien yhtiöiden alihankkijoita ja muita keskeisiä arvoketjuun kuuluvia toimijoita koskevat tiedot voivat olla tarpeellisia arvoketjuun liittyvien kielteisten ihmisoikeusvaikutusten tunnistamiseksi ja vastuun kohdentamiseksi ja arvioimiseksi arvoketjun toimijoiden välillä. Tietojen avulla tunnettujen brändien ja vähittäismyyjien ja muiden yritysten due diligence -prosessien ja vastuullisuusväitteiden totuudenmukaisuus voidaan tarkistaa. Lisäksi viranomaiset kykenevät esimerkiksi tehokkaammin jäljittämään ne tuotantopaikat, joista peräisin olevissa tuotteissa on havaittu tuoteturvallisuusriskejä. Tietojen avulla myös kuluttajat voivat tietää, millaisissa olosuhteissa hyödykkeet on tuotettu, ja tehdä jatkossa vastuullisempia hyödykevalintoja. Myös paremmin informoidut työntekijät voivat käyttää tehokkaammin valitusmekanismeja työoikeuksiaan koskevien loukkausten oikaisemiseksi.

Velvotetta koskeva lainkohta (KPL 3 luvun 1 b §:n 3 momentin x kohta) voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

x) näiden seikkojen kannalta merkittävät kirjanpitovelvollisen tavarantoimittajat, alihankkijat ja muut liiketoimintakumppanit;

Lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa voidaan todeta, että:

Kirjanpitovelvollisen tulee sisällyttää selvitykseensä niiden tavarantoimittajien, alihankkijoiden ja muiden liiketoimintakumppanien yksilöintitiedot, jotka kirjanpitovelvollinen on identifioinut riittävän huolellisuuden turvaavien prosessien ja riskiarviointien kautta merkittäviksi toimijoiksi 3 momentin asiakokonaisuuksien kannalta. Tietojen avulla voidaan arvioida kirjanpitovelvollisen yritystoiminnan vaikutuksia ja vastuuta kirjanpitovelvollisen osallisuuden mukaisesti koko arvoketjussa.

Toimintaperiaatteiden noudattamatta jättäminen (KPL 3 luvun 1 b §:n 4 momentti)

Lakiehdotusluonnoksen mukaan, jos kirjanpitovelvollinen ei noudata tiettyjä toimintaperiaatteita, tulee selvityksessä antaa selkeä ja perusteltu syy, miksi kirjanpitovelvollinen toimii siten. Lainkohdan (KPL 3 luvun 1 b §:n 4 momentti) yksityiskohtaisissa perusteluissa on syytä selventää, että:

Kirjanpitovelvollisen tulee kytkeä perustelunsa sen suorittamiin arvioihin yritystoimintansa riskeistä ja vaikutuksista.

Kirjanpitovelvollinen ei voi jättää raportoimatta toimintaansa liittyviä merkittävimpiä riskejä koskien ympäristöasioita, sosiaalisia ja työntekijöihin liittyviä seikkoja, ihmisoikeuksien kunnioittamista sekä korruption ja lahjonnan torjuntaa.

Mahdollisuus jättää raportoimatta tietoja (KPL 3 luvun 1 b §:n 6 momentti)

Lakiehdotusluonnoksen mukaan kirjanpitovelvollisen ei tarvitse poikkeustapauksissa luovuttaa sellaisia tietoja, jotka koskevat käynnissä olevaa kehitystyötä tai neuvoteltavana olevia seikkoja ja joiden julkistaminen kirjanpitovelvollisen perustellun käsityksen mukaan aiheuttaisi vakavaa haittaa kirjanpitovelvollisen kaupalliselle asemalle. Edellytyksenä tietojen poisjättämiselle on, että se ei estä kirjanpitovelvollisen kehityksen, tuloksen, aseman ja sen toimintojen aiheuttamien vaikutusten oikeaa ja tasapuolista ymmärtämistä.

Finnwatch suhtautuu kriittisesti luonnoksessa ehdotettuun mahdollisuuteen olla antamatta tietoja, sillä se antaa yrityksille liian vapaat kädet olla antamatta niille kiusallisia tietoja: perustetta tietojen antamatta jättämiselle ei ehdoteta varmennettavaksi millään tavalla eikä raportoinnista pidättäytymisestä väärin perustein seuraa mitään sanktioita.

Koska direktiivi ei edellytä jäsenvaltioita säätämään luonnoksessa ehdotettua säännöstä, Finnwatch suosittaa ensisijaisesti lainkohdan poistamista kansallisesta lakiehdotuksesta.⁷

Toissijaisesti lainkohtaa (KPL 3 luvun 1 b §:n 6 momentti) tulee muuttaa vähintään seuraavasti:

*Käynnissä olevaa kehitystä tai neuvoteltavana olevia asioita koskevia tietoja voidaan poikkeustapauksissa jättää ilmoittamatta, jos kirjanpitovelvollisen perustellun käsityksen mukaan tietojen julkistaminen aiheuttaisi **erittäin** vakavaa haittaa kirjanpitovelvollisen kaupalliselle asemalle. Edellytyksenä kuitenkin on, että tällaisten tietojen poisjättäminen ei estä kirjanpitovelvollisen kehityksen, tuloksen, aseman ja sen toimintojen aiheuttamien vaikutusten oikeaa ja tasapuolista ymmärtämistä. **Jos kirjanpitovelvollinen jättää ilmoittamatta kyseisiä tietoja, selvityksessä on annettava selkeä ja perusteltu syy, miksi kirjanpitovelvollinen toimii siten.***

Lisäksi toissijaisen vaihtoehdon tapauksessa lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa tulee todeta, että:

Kirjanpitovelvollisen tulee raportoida 3 momentissa tarkoitetut tiedot totuudenmukaisesti ja kattavasti. Joidenkin tietojen ilmoittamatta jättäminen tulee kyseeseen väliaikaisesti vain sellaisissa

⁷ Esimerkiksi Tanskassa direktiivin täytäntöönpanolakiin ei otettu tällaista poikkeussäännöstä.

poikkeustapauksissa, joissa tietojen julkistaminen vahingoittaisi hyvin vakavalla tavalla yrityksen kehitteillä olevaa liiketoimintaa. Kirjanpitovelvollinen ei voi kuitenkaan näissäkään tilanteissa jättää kokonaan ilmoittamatta 3 momentissa tarkoitettuja tietoja, vaan sen tulee aina raportoida tiedot jotka ovat tarpeen kirjanpitovelvollisen kehityksen, tuloksen, aseman ja sen toimintojen aiheuttamien vaikutusten ymmärtämiseksi oikein ja tasapuolisesti. Säännöksen tarkoitus ei siis ole suojata kirjanpitovelvollista kielteiseltä julkisuudelta esimerkiksi tilanteessa, jossa sen kehitteillä olevaan toimintaan liittyy 1 momentissa mainittuihin asiakokonaisuuksiin liittyviä merkittäviä riskejä.

Lisäksi lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi hyvä esittää jokin konkreettinen esimerkki rajatapauksesta, milloin tietojen raportoimatta jättäminen voisi olla perusteltua ja milloin ei. Lainkohdan merkitystä tulisi myös avata suhteessa liikesalaisuuksien suojaan. Ilman täydentäviä perusteluita lainkohdan merkitys jää epäselväksi.

Raportin riippumaton varmennus (KPL 3 luvun 1 b §:n 8 momentti)

Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että käytössä on riittävät ja tehokkaat keinot, joilla varmistetaan, että yritykset julkistavat muut kuin taloudelliset tiedot direktiivin mukaisesti.⁸

Esitysluonnoksen mukaan ei-taloudellisia tietoja koskeva selvitys tulee antaa osana toimintakertomusta tai siitä erillisenä selvityksenä, jota ei enää tilintarkastettaisi. Esitysluonnoksen mukaan lakisääteisen tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön olisi ainoastaan tarkistettava, että muita kuin taloudellisia tietoja koskeva selvitys tai erillinen kertomus on annettu. Luonnoksessa ei ehdoteta yhteiskuntavastuuraportin sisältöä tarkistettavaksi millään tavalla. Tämä merkitsee, että raporttien sisältö voisi käytännössä olla mitä tahansa, minkä seurauksena virheellisiä tai puutteellisia tietoja raportoivat yritykset eivät välttämättä joudu minkäänlaiseen vastuuseen.

Finnwatch katsoo, että raportointivelvoitteen tehokkaan toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että kirjanpitolain 3 luvun 1 b §:n 8 momentissa edellytetään direktiivissä sallitulla ja ehdotetulla tavalla⁹, että:

Yhteisön tilintarkastajan on tarkastettava, että selvitys yhteisön muista kuin taloudellisista tiedoista on annettu. Lisäksi tilintarkastajan tai riippumattoman varmennuspalvelujen tarjoajan on varmennettava muita kuin taloudellisia tietoja koskevaan selvitykseen tai erilliseen kertomukseen sisältyvät tiedot.

⁸ Direktiivin johdanto-osan 10 kappale

⁹ Direktiivin johdanto-osan 16 kappale

Tilinpäätöksen oikea ja riittävä kuva (KPL 3 luvun 2 §)

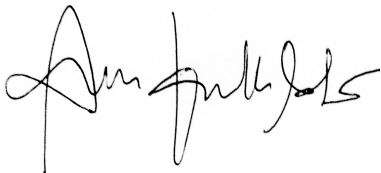
Lakiehdotusluonnoksessa ehdotetaan, että kirjanpitolain mukaisen oikean ja riittävän kuvan vaatimuksen täyttymistä arvioitaisiin ainoastaan tilinpäätöksessä ja sen liitetiedoissa olevan tiedon perustella, toisin kuin nykyisin, jolloin voidaan ottaa huomioon myös toimintakertomuksessa esitetyt tiedot – tilinpäätöstä arvioitaisiin tässä suhteessa itsenäisenä asiakirjana. Ehdotusluonnoksen yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan “ehdotettavalla säännöksellä on kuitenkin tarkoitus helpottaa kirjanpitovelvollisille lainmuutoksesta aiheutuvaa taakkaa säätämällä, että lakisääteisesti toimintakertomuksessa edellytettäviä seikkoja ei tarvitse tilinpäätöksessä toistaa, vaikka oikean ja riittävän kuvan vaatimus objektiivisesti arvioituna sitä edellyttäisikin”. Tämän mukaisesti ehdotetun kirjanpitolain 3 luvun 2 §:n 2 momentin toisen virkkeen mukaan “[s]ellaisia tietoja, jotka tämä taikka muu laki edellyttää toimintakertomuksessa ilmoitettaviksi, ei ole tarpeen ilmoittaa tilinpäätöksen liitetiedoissa ja tarvittaessa liitetiedoissa voidaan vain viitata näihin tietoihin.”

Finnwatch katsoo, että esitetty mahdollisuus jättää tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan kannalta olennaisia tietoja pois tilinpäätöksestä ja sen liitetiedoista on ristiriidassa tilinpäätökselle asetetun oikean ja riittävän kuvan antamisvaatimuksen kanssa samalla kun tilinpäätöstä on tarkoitus ehdotetun lakimuutoksen jälkeen arvioida itsenäisenä asiakirjana erillään toimintakertomuksesta. Ehdotetun sääntelyn perusteella on mahdollista, että tilinpäätöstä lukeva ei saisi sen perusteella oikeaa ja riittävää kuvaa kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, vaikka laki tätä edellyttää. Koska lakiehdotusluonnos perusteluineen on tältä osin sisäisesti ristiriitainen, ehdotettua lainkohtaa on tältä osin muutettava joko poistamalla edellä siteerattu kirjanpitolain 3 luvun 2 §:n 2 momentin toinen virke kokonaan tai muuttamalla lainkohtaa tai lakia muulla tavoin.

Finnwatch ry:n puolesta

Henri Telkki
Tutkija ja oikeudellinen asiantuntija
Finnwatch ry

Anu Kultalahti
Tutkija
Finnwatch ry